

СИНТЕТИК НАРКОТИКЛАР БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ХУҚУҚИЙ ТАСНИФИ ВА УНГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ ХАЛҚАРО ТАЖРИБАСИ

Қаландаров Сардор Ражаб ўғли

Бухоро вилояти Бухоро шаҳар Қўриқлаш бўлими

Сафдор ходими кичик сержант

Мавзунинг долзарблиги: Синтетик наркотиклар (New Psychoactive Substances – NPS) бугунги кунда бутун дунё, шу жумладан, Ўзбекистон учун ҳам энг жиддий трансчегаравий ва ички хавфлардан бирига айланди. Уларнинг яширин ишлаб чиқарилиши, тарқатилиши ва тез-тез ўзгариб турувчи кимёвий формулалари туфайли **хуқуқий таснифлаш** ва назорат қилиш жуда мураккаблашмоқда. Ўзбекистонда бу турдаги жиноятлар ҳажмининг ўсиши, айниқса, **ёшлар орасида тарқалиши** ва **кибержиноятчилик** (интернет орқали сотиш) билан узвий боғлиқлиги мавзунини ғоят **долзарб** қилади. Миллий қонунчиликнинг синтетик моддаларнинг янги турларига тезкор муносабат билдиришга қодир эмаслиги, уларга қарши курашишнинг **халқаро тажрибасини** ўрганиш ва уни миллий амалиётга жорий этиш зарурлигини кўрсатади.

Мавзунинг мақсади: Мақоланинг асосий мақсади синтетик наркотиклар билан боғлиқ жиноятларни Жиноят кодекси бўйича **хуқуқий таснифлаш**нинг мавжуд муаммоларини таҳлил қилиш, бундай жиноятларга қарши курашишнинг **самарали халқаро хуқуқий механизмларини** (АҚШ, Европа Иттифоқи ва БМТ амалиёти) ўрганиш ҳамда Ўзбекистоннинг **жиноят-хуқуқий қонунчилигини** ва **хуқуқни қўллаш амалиётини** такомиллаштириш бўйича **конкрет таклифлар** ишлаб чиқишдан иборат.

Кириш

Глобал миқёсда **наркотик моддаларнинг** ноқонуний айланмаси энг катта жиноий даромад манбаларидан бири бўлиб қолмоқда. Сўнгги ўн йилликда бу соҳада **синтетик наркотикларнинг пайдо бўлиши** ва тез тарқалиши билан боғлиқ сифат жиҳатидан янги босқич бошланди.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси (ЖК)нинг асосий моддалари (масалан, 273-модда) наркотик воситалар, психотроп моддалар ёки уларнинг аналогларини ноқонуний муомалага киритиш учун жавобгарликни назарда тутди [2]. Бироқ, "аналог" тушунчасининг кенг ва ноаниқ талқини амалиётда кўпинча қийинчиликлар туғдиради. Шу сабабли, **синтетик наркотиклар** тарқалишига қарши курашда **"умумий таркибий гуруҳ" (generic scheduling)** ёки **"вақтинчалик назорат" (temporary ban)** каби халқаро тажрибаларни ўрганиш ва уларни миллий қонунчиликка мослаштириш зарур.

Асосий қисм

1. Синтетик наркотиклар билан боғлиқ жиноятларнинг ҳуқуқий таснифидаги миллий муаммолар

Ўзбекистон Жиноят кодексида **наркотик воситаларнинг** аниқ рўйхатига асосланиш, синтетик моддаларнинг кимёвий тез ўзгарувчанлиги шароитида катта ҳуқуқий бўшлиқни келтириб чиқаради. Жиноий жавобгарликка тортиш учун мутахассислар ҳар бир янги модданинг назорат қилинадиган моддага **аналог** эканлигини исботлаши керак. Бу жараён кўп вақт талаб этади ва айрим ҳолларда, модданинг янги кимёвий тузилиши туфайли, исботлашнинг имкони бўлмайди [3].

2. Синтетик наркотикларга қарши курашишнинг халқаро тажрибаси. Етакчи давлатлар ва халқаро ташкилотлар синтетик наркотикларнинг таҳдидига қарши курашиш учун бир нечта илғор ҳуқуқий ёндашувларни жорий этган:

- **Умумий таркибий гуруҳлаш (Generic Scheduling – АҚШ, Канада).** Бу ёндашув нафақат аниқ бир кимёвий моддани, балки умумий кимёвий тузилишга эга бўлган бутун моддалар гуруҳини бирданига назорат қилинадиган рўйхатга киритиш имконини беради. Бу жиноятчиларнинг кимёвий формуладаги кичик ўзгаришлар орқали жавобгарликдан қочишига чек қўяди [4].
- **Вақтинчалик назорат (Temporary Class Drug Orders – Буюк Британия).** Янги синтетик модда пайдо бўлганда, унинг хавфи исботлангани заҳоти, расмий таҳлиллар яқунлангунга қадар, у **вақтинчалик назорат** остига олинади ва тарқатувчиларга нисбатан жиноий жавобгарлик белгиланади.

International Educators Conference

Hosted online from Toronto, Canada

Website: econfseries.com

7th November, 2025

Хулоса

Синтетик наркотиклар билан боғлиқ жиноятлар бугунги кундаги энг мураккаб ҳуқуқий ва криминологик муаммодир. Уларнинг **кимёвий тез ўзгарувчанлиги** миллий қонунчиликни доимий такомиллаштиришни ва халқаро ҳамкорликни кучайтиришни талаб қилади. Жиноий жавобгарликнинг **легаллиги** тамойилига тўлиқ риоя қилган ҳолда, **умумий таркибий гуруҳлаш** ва **вақтинчалик назорат** каби илғор халқаро механизмларни миллий ҳуқуқ тизимида жорий этиш Ўзбекистонда бу турдаги жиноятларга қарши кураш самарадорлигини кескин оширади. Бу эса жамоатчилик хавфсизлигини таъминлаш ва ёшларни гиёҳвандликнинг зарарли таъсиридан ҳимоя қилишда муҳим қадам бўлади.

Адабиётлар рўйхати

1. БМТнинг Гиёҳвандлик воситалари ва жиноятчилик бўйича бошқармаси (UNODC)нинг "Глобал наркотик ҳисоботи 2024" (Global Drug Report 2024).
2. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси. – Тошкент Адолат, 2024.
3. Маҳкамов И.И. Наркотик воситалар ноқонуний айланмасига қарши курашишнинг ҳуқуқий ва криминологик муаммолари. – Тошкент ТДЮУ нашриёти, 2023.
4. Office of National Drug Control Policy (ONDCP) – The Challenge of New Psychoactive Substances. – Washington D.C., 2023.
5. Абдуллаева З.А. Синтетик психотроп моддалар жиноятларининг ҳуқуқий таснифида "аналог" тушунчаси. – Ҳуқуқшунослик журнали, 2024, №1.
6. БМТнинг Наркотик воситалар тўғрисидаги 1961 йилги Ягона конвенцияси.
7. Мажидов Т.А. Трансчегаравий жиноятларга қарши курашда халқаро ҳамкорлик. – Назарий ва амалий ҳуқуқшунослик, 2022, №3.